

Tone Smolej, »**Etwas grösseres zu versuchen und zu werden**«. **Slowenische Schriftsteller als Wiener Studenten (1850–1926)**. Göttingen: V&R unipress ; Wien: Vienna University Press, 2014, 235 str. (Schriften des Archivs der Universität Wien – Band 17)

Slovenska zgodovina in tudi literarna zgodovina sta v zadnjem desetletju bogatejši za kar nekaj del, med njimi nekaj temeljih, ki obravnavajo obdobje druge polovice 19. stoletja, ki je bilo ključno za oblikovanje slovenskih izobraženskih elit ter nacionalne zavesti, in v svoj okvir vključujejo proučevanje izobraževalnih ustanov. Mednje sodi tudi pričujoče delo »... kaj večega poskusiti in postati.«¹¹ Slovenski pisatelji kot dunajski študenti (1850–1926), ki ga je izdala skupaj z Arhivom dunajske Univerze, ugledna mednarodna univerzitetna založba Vandenhoeck & Ruprecht v Göttingenu.

Študija predstavlja vzorčno raziskavo, osnovano na arhivskem gradivu, spominskih sodobnikov, literarnih delih in korespondencah (ego-dokumenti). Predmet razglabljanja je 46 slovenskih študentov – literatov, ki so vsaj dva semestra študirali na dunajski univerzi in so izrazito vplivali na literarno življenje Slovencev. Prostor je omejena na slovenski narodnostni prostor, časovno pa zajema obdobje štirih generacij. Dunaj kot močno univerzitetno središče je v času, ko Ljubljana še ni premogla univerze, predstavljal za študente iz naših krajev odskočno desko do akademske izobrazbe ter pot v sloj meščanstva po izobrazbi. Le-ti pa so prevzeli vodilno vlogo v takratnih družbenih procesih ter postali nosilec nacionalnega zavedanja in oblikovanja. Leto 1848 Slovincem ni prineslo zelene samostojnosti, ideja sama pa ni zamrla. Zavedali so se, da se mora boj prenesti na kulturno, jezikovno in narodnozavedno področje. Perspektiva slovenske države v bodočnosti je spodbujala k delu slovenske izobrazbe, med njimi pa so levji delež opravili prav literati.

Knjiga je poleg uvodne študije, ki jo je napisal prof. dr. Peter Vodopivec, razdeljena na dva dela. V prvem delu avtor po krajših časovnih obdobjih (deset do dvajset let) predstavlja študente na osnovi spominskega gradiva, korespondenc in

---

¹¹ /.../ Hotel sem prvič izvoliti stan učenosti, pa stan, ko sem ga okusil, ni bil po moji previdnosti zame, ta učenost se nij vjemala z mojimi mislimi in željami. Zdaj sem tedaj v pravnem stanu, v tem tudi domačim nar več pomagati zamorem, in tudi upam, da se meni nikdar ne bo goljuf reklo, in da me bodo kakor zmiraj vsi ljudje spoštovali. Ni me na Dunaj speljalo poželenje časti in premoženja, ne poželjivost ženstva, ampak samo želja kaj večega poskusiti in postati. Janez Mencinger, Pismo staršem. Dunaj, 10. 11.1859. V: Zbrana dela 4 (Ljubljana 1966) str. 192.

literarnih del, še posebej z vidika samega študija in profesorjev naših študentov. Prinaša nam številne podrobnosti, osebne poglede in včasih tudi hudomušnosti. Nekatera navajanja študentov so zelo kritična, druga pa malo manj, takšna kot je življenje samo, zato lahko kaj hitro potegnemo vzporednico z življenjem in doživljanjem današnjih študentov.

V raziskavo pa niso vključeni samo študenti filozofske fakultete dunajske univerze, ki jih je bilo sicer največ, temveč tudi študenti ostalih fakultet. Iz grafikona je razvidno, da jih je dobrih 53 odstotkov študiralo na filozofski fakulteti, dobrih 33 odstotkov na pravni fakulteti ter dobrih 13 odstotkov na medicinski fakulteti. Visok odstotek študentov prava med slovenskimi literati ne preseneča, saj so se kasneje v poklicnem delovanju srečevali s številnimi človeškimi nenavadnimi situacijami, tegobami, zapleti v medsebojnih odnosih, ki so čustveno in pravno neponovljivi: poznavanje zakonov in tradicije, življenja v njihovem okolju jim je omogočilo kar je razvidno iz njihovih literarnih del, da so vsestransko in prepričljivo zapisali usodo slovenskega človeka, njegove stiske, hrepenenje in izkušnje, v tem obdobju.

Za ilustracijo je avtor v prvi del vključil še poglavje o življenjskih stroških in štipendijah ter o socialnem izvoru naših literatov. Znano je namreč, da so slovenski pisatelji z izjemo Ivana Cankarja delovali ljubiteljsko, opravljali pa so različne poklice. Kasnejši poklici v študijo zajetih študentov so razvidni iz tabele o poklicni in socialni strukturi pisateljev. Rečemo lahko, da so izvirali iz vseh socialnih slojev. Analiza je pokazala, da so v prvem obdobju v glavnem izvirali iz kmečkih družin, kasneje pa vse bolj iz ostalih slojev prebivalstva.

Drugi del knjige prinaša biografske podatke v študijo zajetih študentov in njihovo kasnejše poklicno udejstvovanje. Navedena je tudi sekundarna literatura, ki obravnava posameznega pisatelja. Pri vsakem študentu so navedeni podatki, povzeti po arhivskem gradivu – vpisnicah (Nationalie) – naslovi predavanj, imena profesorjev ter tedensko število ur, in sicer za celotno študijsko pot posameznika. Ta del knjige je izjemno pomemben – iz podatkov lahko namreč izpeljemo številne sklepe, ti pa so lahko osnova za nadaljnje študije in interpretacije. Predstavljajo dragocenost te študije, saj prinašajo javnosti manj znane podrobnosti, ki sestavljajo bogat mozaik, ta pa bogati naše dosedanje vedenje o oblikovanju intelektualnih elit (meščanstva po izobrazbi) na Slovenskem in v Monarhiji.

Ta dragocena publikacija je za humanistične vede pomembna tudi zato, ker raziskovalcem s področja izobraževanja, kulture in delovanja družbe 19. in 20. stoletja približa sicer manj dostopne arhivske dokumente, ki jih hrani Univerzitetni arhiv na Dunaju. V študijo so vključene tabele, grafikoni in slikovno gradivo, ki pojasnjujejo vsebino ali pa so bistvena sestavina obravnavane pojasnjevanja obravnavane tematike.

Knjigo zaključujejo imensko kazalo, bibliografija ter številne opombe, ki navajajo referenčna besedila ali dopolnjujejo samo vsebino monografije.

Kot zanimivost naj na koncu navedem, da je leta 1936 izšla brošura z naslovom »Slovenski odvetniki in javni notarji, v književnosti, znanosti in politiki«, ki jo napisal jurist dr. Fran Skabernè, sin profesorja Franceta Skabernèta, oba sta bila nekdanja študenta dunajske univerze. Njegov pravnuk dr. Tone Smolej, sedemin-

sedemdeset let zatem v pričujoči knjigi, dopolnjuje in povečuje seznam svojega pradedca, ki je med literate uvrstil le pet bivših študentov prava dunajske univerze. S tem je seznam bivših študentov prava – literatov povečal za več kot dvakrat. Morda je naključje, da se s podobno temo ukvarja prav pravnuk, kar je lep primer o nastajanju, rekrutaciji in ohranjanju izobraženskih meščanski elit različnih narodov Monarhije, ki so se intenzivneje oblikovale prav od druge polovice 19. stoletja naprej. Znano je tudi dejstvo, da v slovenskih deželah sloj meščanskih elit po premoženju (Wirtschafts- und Besitzbürgentum) ni bil močno razvit, zato je prav meščanstvo po izobrazbi (Bildungsbürgentum) prevzelo vodilno vlogo v družbenih procesih. Liberalen izobraževalni sistem v Monarhiji je omogočil, da so se lahko izobraževali tudi študenti iz socialno manj razvitih okolij, izobrazba pa jim je omogočila dvig po družbeni lestvici, oziroma zasedbo dobro plačanih državnih in javnih služb. Te pa so prinašale gmotno varnost, družbeni ugled, moč in aktiven vpliv na družbena dogajanja.

Knjiga predstavlja nov kamenček v zgodovini slovenskega izobraženstva in je bogat vir še neobjavljenih dokumentov, hkrati pa nam avtor z osebnim pristopom in številnimi opisi osebnosti predstavlja zanimive zgodbe iz akademskem življenja slovenskih študentov dunajske univerze, ki so v času študija in pozneje ustvarili svoja pesniška in pisateljska dela. Z njimi so dopolnjevali bogat mozaik literarnega ustvarjanja na Slovenskem, zato menim, da bo razprava dr. Toneta Smolejeva inovativno osvetlila to pomembno razvojno obdobje v zgodovini Slovencev.

Naj končam z željo, da bi Smolejeva knjiga izšla tudi v slovenskem jeziku, tako da bi njena vsebina lahko čim prej nagovorila tudi slovenske bralce.

Alojz Cindrič